

Görkəmli pedaqoq, jurnalist, ictimai xadim Fərhad Ağazadənin qismətinə düşən qısa ömrü gördüyü böyük işləri unudulmaz edib. Odur ki, anadan olmasının 145 illiyində də sonsuz hörmət və minnətdarlıqla anılır.

Gərgin zəhmətlə keçən illər...

Maarifpərvər ziyalı Fərhad Ağazadə 1880-ci il avqustun 12-də Şuşa şəhərində dünyaya gəlib. Şuşa şəhər məktəbində oxuyub. 1898-ci ildə Zaqafqaziya (Qori) Müəllimlər Seminariyasına daxil olub. 1900-cü ildə seminariyanı bitirən Fərhad Ağazadə həmin ildən Xaçmaz məktəbində pedaqoji fəaliyyətə başlayıb. 1901-1902-ci illərdə Şuşa şəhər məktəbində dərs deyib. 1902-1905-ci illərdə isə o, Gəncə (o vaxtlar Yelizavetpol adlandırılırdı) quberniyasının Gorus ikisinfli məktəbində müəllim işləyib.

1905-ci ildə Bakıya gəlib. Pedaqoji fəaliyyətini burada davam etdirib, rus-Azərbaycan və "Səadət" məktəblərində çalışıb.

Maarif fədaisi

Gənc Fərhad Ağazadə qabaqcıl pedaqoqlardan biri kimi tanınıb. O, Bakıda 1906-cı ildə təşkil olunan Qafqaz müsəlman müəllimlərinin I və 1907-ci ildə keçirilən II qurultaylarında diqqətçəkən iştirakçılardan biri olub. Hər iki qurultayın katibi seçilib. Onun yeni dövrdə tədrisin aktual problemlərinə dair məruzələri maraqla dinlənilib.

O dövrdə təhsil sahəsində aktual problemlərdən biri də dərslik çatışmazlığı idi. Fərhad Ağazadə bu sahədə də bacarığını göstərmiş. O, 1908-ci ildə "İkinci il" dərsliyinin tərtibçilərindən biri olub.

Qəlbi daha çox çalışmaq, yeni hədəflərə doğru irəliləmək həvəsi ilə çırpınan Fərhad Ağazadənin maraqlı dairəsi getdikcə genişlənib. O, 1910-cu illərdə yalnız Azərbaycan ədəbiyyatı və dilinin inkişafına maraqlı göstərməyib, həm də bu sahədə tədqirlər qarşılanan bir sıra işlər həyata keçirib. 1912-ci ildə tərtib etdiyi "Ədəbiyyat məcmuəsi" adlı kitab işıq üzünə görüb.

Fərhad Ağazadənin böyük xidmətlərindən biri də ərəb əlifbasının yeni, latın əlifbası ilə əvəz edilməsi olub. Yeni əlifba layihəsinin tərtibi ilə bağlı

1906-cı ildə xeyli işlər görsə də, Azərbaycanın o zamankı realıqları, müstəmləkə siyasəti aparən çar Rusiyasının münasibəti səbəblərindən Fərhad Ağazadə arzularını gerçəkləşdirə bilməyib.

Onun çoxşaxəli fəaliyyətində jurnalistikanın da xüsusi yeri olub. Fərhad Ağazadə gənc yaşlarından müəllim işləməklə yanaşı, Bakıda nəşr edilən mətbuat orqanları ilə də sıx əməkdaşlıq edib. Publisistik məqalələrində o, dövrünün aktual problemlərinə diqqət çəkib, həll yollarını göstərməyə çalışıb.

1918-ci il sentyabrın 15-də nəşrə başlayan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin rəsmi orqanı olan "Azərbaycan" qəzetinin ən fəal yazarlarından biri də Fərhad Ağazadə olub. Onun müxtəlif mövzularda qələmə aldığı ya-

zıları demək olar ki, "Azərbaycan"ın 1919-1920-ci illərdə işıq üzünə görünən əksər saylarında yer alıb. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə nail olmasının sevinci, qüruru, eyni zamanda da məsuliyyəti ilə yazılan həmin məqalələrində Fərhad Ağazadə ölkəsinin tərəqqisinə, həmvətənlərinin inkişafına səy göstərmiş. O, hər zamankı kimi təhsilin əhəmiyyətini xüsusi olaraq vurğulayıb, gənc nəsli məktəbdən kənarda qalmamağa, savad almağa, elm öyrənməyə səsləyib.

Fərhad Ağazadə təhsil sahəsindəki vəziyyəti, problemləri, nöqsanları, həmçinin çıxış yollarını yaxşı bildiyi üçün məsələyə dərinlən və əhatəli yanaşmağı bacarıb. O, "Azərbaycan" qəzetinin 1918-ci ildə işıq üzünə görünən 66-cı sayında dərc olunmuş "Bakıda xalq məktəbi müdirlərinin yığınağı" adlı məqaləsində qeyd edib: "İki gündür ki, Azərbaycanda camaat məktəb müdirləri maarif nəzarəti dəvətilə Bakıya yığılıb, katib məsələlərinin müzakirəsi ilə məşğuldur. Bu, bir ağır vəzifədir. Çünki məktəbimizin halı çox pərişan olduğu üçün də müəllimlərə möhtac bir çox dərsləri var. Məhəlli

müzakirəyə qoyulacaq o qədər məsələlər var ki, yığınağın müddəti tamamilə bir il də çəksə, bunların öhdəsindən gələ bilməz".

Azərbaycan müstəqillik yolu ilə böyük çətinliklərlə irəliləyir, maneələrlə qarşılaşır, ağır sınaqlardan keçirdi. Fərhad Ağazadə "Azərbaycan" qəzetinin ayrı-ayrı saylarında dərc olunmuş, o zaman da maraqla qarşılanan "Bakı neft ticarəti və onun müxtəsərcə tarixi", "Parlamandan nə tələb olunur?", "Andranik nə istəyirmiş?", "Xalq məktəbləri müfəttişlərinin yığınağına dair", "Hər iş çarə vardır", "İki ziya", "Hökumət əzəlinin fəaliyyəti", "Savadsızlara çarə və savadlılara imdad", "Milliləşmək əlamətlərindən biri", "Əczaxanaların milliləşmək tədbiri", "Yüz dost azdır, bir düşmən çoxdur", "Qaçqınlara ərzaqımı, sənətimi?", "Rüşvət və möhtəkiriyyə çarə", "Bakı bələdiyyəsinə dair", "Sandıqlarda yatan pulları milliləşdirmək olmazmı?" və digər yazıları bu gün isə həmin dövrün öyrənilməsi, aydın təsəvvür yaranması baxımından olduqca əhəmiyyətlidir.

Yarımcıq qalan arzular

1920-ci ilin aprelində Azərbaycanı işğal edən bolşeviklər hakimiyyəti ələ keçirdilər. Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra da Fərhad Ağazadə doğma xalqının inkişafına xidmətinə davam etdirib. O, Azərbaycanın sovetləşməsi dövründə "Kommunist", "Yeni yol" qəzetlərində, "Maarif işçisi", "Yeni məktəb" jurnallarında çalışmış.

Fərhad Ağazadə həyatının və yaradıcılığının böyük hissəsini də əlifba islahatının aparılmasına sərf edib. 1929-cu il iyunun 26-da Ümumittifaq Mərkəzi Yeni Türk Əlifba Komitəsinin (ÜMYTƏK) genişləndirilmiş rəyasət heyətinin iclaslarında (1-5 iyul 1929) iştirak etmək üçün Maxaçaqlaya ezam edilib. Geri dönərkən halı pisləşib. "Qida borusunun daralması"ndan da o vaxtdan əziyyət çəkməyə başlayıb. Bakıda bir müddət müalicə edilib. Ancaq dava-dərmanlar faydasız olub. Bunu Fərhad Ağazadəni müalicə edən həkimin 1929-cu il dekabrın 19-da verdiyi arayış da təsdiq edir. Həkim onun təkrar ciddi müalicə olunmasının vacibliyini qeyd edib. Düşünürdü ki, xəs-

təliyin o vaxtlar ən yaxşı müalicəsi Leningrad Rentgen-Radioloji İnstitutunda aparıldığı üçün Fərhad Ağazadə ora getmək istəyib. 1930-cı il fevralın 2-də və martın 9-da müalicəsinə təşkilatı və maddi yardım göstərilməsi xahişi ilə ÜMYTƏK-ə müraciət edib.

Həmin il martın 3-də Fərhad Ağazadənin Leningrad Rentgen-Radioloji İnstitutunda müalicəsinə kömək göstərilməsi xahişi ilə Xalq Səhiyyə Komissarlığı Leningrad Vilayət Səhiyyə Şöbəsinə teleqram yollayıb. Maddi və təşkilatı kömək alan Fərhad Ağazadə Leningradda müalicəyə gedib. Martın 21-dən başlayaraq, Leningradda Rentgen-Radioloji İnstitutun Cərrahiyyə şöbəsində müalicə edilib. Cərrahiyyə əməliyyatına razılıq verməməsinə o, həyat yoldaşı Gövhər xanıma aprel

2-də yazdığı məktubunda belə izah edib: "Mən əməliyyata razılıq vermədim. Rentgen şüası ilə müalicə edəcəklər. Əgər vəziyyətim pisləşsə, çıxıb evə qayıdacağam".

Aprelin 17-də Bakıya dönüb. Müalicələrin müsbət təsiri olmayıb. Fərhad Ağazadənin səhhətində irəliləyiş olmayıb. O, 1931-ci il yanvarın 4-də bir çox arzularına çatmadan dünyadan köçüb. Fərhad Ağazadənin ölümü ilə əlaqədar "Kommunist" qəzetində verilən nekroloqda yazılıb: "Ağazadə yoldaşın ən böyük xidmətlərindən biri də onun yeni türk əlifbasının yayılması yolundakı mübarizəsidir. Türk əlifbasının yeni latın sistemə keçirilmə məsələsi irəli atılan gündən Ağazadə yoldaş bunun böyük mədəni nəticələr verəcəyini nəzərə alaraq yeni əlifbanın qəbul edilməsi və yayılması yolunda aktiv mübarizəyə başlamışdır. Ümumittifaq Mərkəzi Yeni Türk Əlifba Komitəsinin üzvü olaraq Ağazadə yoldaş yeni əlifbanın bütün Şuralar İttifaqı türk, tatar xalqları arasında da yayılmasına çalışmışdır".

*Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"*